

Uvod

Namen te knjige je doseči dva cilja. Prvi je predstaviti laičnemu bralcu idejo hermenevtike kot filozofske šole mišljenja. Zaradi seznanjanja bralca s filozofsko hermenevtiko kot disciplino sem opisal njen zgodovinski izvor, predstavil njene najpomembnejše mislece in povzel njene glavne trditve. Drugi cilj je pokazati, da je hermenevtika lastnost, ki določa našo človečnost, in da je temeljna za vsako področje človeškega spoznanja. Zato sem raziskal bistveno vlogo, ki jo igra interpretacija v filozofiji, teologiji, umetnosti, pravu in znanosti.

Pisanje kratkega uvoda zahteva selekcijo, pri selekciji pa je treba kaj izključiti. Ker sem se odločil pokazati, kako deluje hermenevtika, je to pomenilo zanemarjanje nekaterih teoretičnih vprašanj in razprav v korist interpretativnih praks in konkretnih primerov. Tako bo bralec, ki hermenevtiko že pozna, pogršel nekaj običajnih kritik, ki letijo nanjo – podali so jih Emilio Betti, Karl-Otto Apel, Jürgen Habermas in Paul Ricoeur – ali (napačno) pragmatistično prisvajanje hermenevtike Richarda Rortyja. Namesto tega sem vključil daljši povzetek kritike, da ima hermenevtika za posledico relativizem. Kogar zanima kratek pregled glavnih filozofskih razprav o hermenevtiki, naj si ogleda Dodatek, ki je napisan v nekoliko bolj zgoščenem in akademskem slogu kot preostala knjiga. Poleg tega bo izbor v razdelku Nadaljnje branje zainteresirane bralce usmeril na dva zelo dobra in običajnejša uvoda v filozofsko hermenevtiko.

Odločitev, da se bom posvetil praktičnim posledicam hermenevtike, je vplivala tudi na izbiro tem znotraj vsakega področja spoznanja. Tako sem se na primer pri teologiji izognil razpravam med filozofijo in teologijo. Namesto tega sem se osredotočil na povezavo med teorijami o navdihu in naravo

1. poglavje

Kaj je hermenevtika?

Kaj je hermenevtika? Preprost odgovor je, da pomeni interpretacijo. Interpretiranje se odvija na številnih področjih raziskovanja in tudi v vsakdanjem življenju. Interpretiramo drame, romane, abstraktno umetnost, glasbo in filme. Interpretiramo pogodbe o zaposlitvi, zakon, Sveto pismo, Koran in druga sveta besedila. Interpretiramo tudi dejanja prijateljev in sovražnikov ali pa poskušamo dojeti, kaj pomeni za naše življenje prenehanje delovnega razmerja. Kako interpretiramo in zakaj? Cilj interpretacije je poiskati smisel besedila, situacije; razumeti, kakšen je njun pomen. Od tod dozvedno sledi, da je interpretacija potrebna le takrat, ko nečesa ne razumemo takoj. In res je potreba po interpretaciji v nekaterih primerih očitnejša kot v drugih. Večina ljudi bi se na primer strinjala, da drame, romani, pravni predpisi in verska besedila rabijo interpretacijo, čeprav nekateri fundamentalisti radi trdijo, da so verska besedila popolnoma jasna. Prav tako sprejemamo, da vrhovno sodišče interpretira ustavo.

Toda na drugih področjih življenja je potreba po interpretaciji manj očitna. Kadar na semaforju vidite rdečo luč in se ustavite, je na delu interpretacija? Ali ko znanstvenik poroča o svoji raziskavi: gre za enostavno razlago dogajanja v naravi ali za interpretacijo? Je interpretacija – se pravi hermenevtika – potrebna le tedaj, ko nespোরazum zahteva od nas dodaten napor pri razjasnjevanju pomena? Ta domneva se zdi verjetna. Navsezadnje je »hermenevtika« pogosto označevala vrsto interpretacijskih pravil, zasnovanih zaradi osvetlitve težavnih odlomkov v besedilnih. Vendar pa ta knjiga kaže, da zajema hermenevtika več kot le načela interpretiranja ali metode, h katerim se zatečemo, ko nečesa ne razumemo neposredno. Hermenevtika je nezavedno

besedila, ki določa prakse interpretiranja. Iz istega razloga sem se v poglavju o pravu odločil posvetiti praktičnim vprašanjem interpretacije, ki izhajajo iz širših javnih razprav, namesto da bi se osredotočil na razprave med filozofi prava. Med pisanjem te knjige sem imel v mislih tako zvedave običajne bralce, ki še niso nikoli slišali za hermenevtiko, kot kolege z univerz, ki iščejo uvajalno besedilo za svoje študente, da bi ti lažje razumeli osnovno naravo in trditve hermenevtike. Posvetovanje z obojimi je bilo bistveno pri pisanju te knjige.

Knjigo posvečam ženi Sabini, ki jo je s potrpežljivim branjem, neusmiljenim krajšanjem in konstruktivno kritiko zelo izboljšala. Veliko zahvale sem dolžan tudi Jeanu Grondinu, Johnu Behru, Stephenu Dunningu in Robertu Doedeju, ki so komentirali rokopis. Pri oblikovanju tega uvoda v hermenevtiko je zelo pripomogla tudi uredniška ekipa, v veliko pomoč pa so bili tudi zunanji bralci. Za vse preostale napake je, kot vselej, odgovoren avtor.

vedno že na delu, celo tedaj, ko razumemo očiten pomen rdeče luči. Videli bomo, da je hermenevtika umetnost razumevanja in tega, da tudi sebe naredimo razumljive. V tej knjigi se bomo posvetili pretežno umetnosti razumevanja. Kadarkoli poskušamo dojeti pomen nečesa, imamo opravka s hermenevtiko – pa naj bo to pogovor, časopisni članek, Shakespearova igra ali poročilo o preteklih dogodkih. Ta knjiga kaže, da je cilj hermenevtike razumevanje, in še, da čeprav utegnejo razumevanje voditi analitična načela, ni zvedljivo nanje. Za razumevanje ne potrebujemo toliko znanosti, ki jo uravnavajo pravila, kolikor rabimo umetnost. Če poskušate na primer razumeti, zakaj dekle, ki ste jo pripeljali na zabavo, pleše z vsemi, le z vami ne, je potreben izjemen osebni napor pri interpretiranju in ta presega golo logično analizo ter splošna načela interpretacije.

Videli bomo tudi, da je razumevanje nekaj, kar presega tisto, čemur danes pravimo spoznanje: golo prenašanje ali sprejemanje informacij. Razumevanje je spoznanje v globljem pomenu: ne gre le za dojetje dejstev, temveč tudi za njihovo povezovanje v smiselno celoto. Zakaj ravnate s kartonasto škatlo, na kateri preberete besedo »lomljivo«, previdneje kot z drugimi škatlami, čeprav ne veste, kaj je v njej? Tako ravnate, ker besedo nemudoma povežete v smiselno celoto, ki presega golo informacijo in golo lingvistično analizo besede »lomljivo«. Besedo interpretirate na podlagi osebnih življenjskih izkušenj in razumevanja lastnine v vaši kulturi. Hermenevtika ali interpretacija se torej nanaša na zvrst razumevanja, s katerim povezujemo dejstva v smiselno celoto; na zvrst praktične operacije, ki priskrbi spoznanje v smislu, ko nam je nekaj zelo domače.

Izraz hermenevtika

Beseda »hermenevtika« izvira iz stare grščine (*hermeneuein* pomeni izgovoriti, razložiti, prevesti). Prvi so jo uporabili misleci, ki so razpravljali o tem, kako se božanska sporočila ali mentalne ideje izražajo v človeškem jeziku. Starogrški filozof Platon (427–347 pr. n. št.) je na primer uporabil besedo *hermenevtika*

pri obravnavi pesnikov kot »hermenevtov božanskega«, njegov učenec Aristotel (384–322 pr. n. št.) pa je napisal prvo obstoječo razpravo o hermenevtiki, v kateri je pokazal, kako govornice in zapisane besede izražajo notranje misli. Pojem *hermeneuein* je bil tako, že odkar se je prvič pojavil, skupaj s kasnejšim latinskim ekvivalentom »interpretari«, povezan z nalogo razumevanja nekega govornjenega ali pisnega sporočanja.

Beseda *hermenevtika* je bila povezana tudi s krilatim božanskim slom Hermesom (glej sliko 1). V grški mitologiji Hermes prenaša božanska obvestila smrtnikom. Čeprav je malo dokazov za še vedno priljubljeno etimologijo, po kateri beseda *hermenevtika* izhaja iz njegovega imena, pa Hermes vseeno predstavlja uporaben simbol za naše opredeljevanje tega izraza. Interpretacija dejansko pomeni dešifriranje nejasnih sporočil. V bistvu gre za dejanje posredovanja ali prevajanja in Hermes, ki je bil opisan tudi kot prepričljiv govornik in bister pretkanec, predstavlja potrebo po prevajanju zahtevnih sporočil. Hermes nas opominja, da interpretacija vključuje tako doumetje tega, kar je nekdo povedal (sprejemanje sporočila), kakor to, da naredimo sami sebe razumljive (oddajanje sporočila). V tej knjigi se bomo posvetili skoraj izključno prvemu vidiku sprejemanja sporočil – preko besedil. Božanski Hermesov lik napeljuje k misli, da interpretacijo poganja naša želja po doumetju eksistencialnega pomena tega, kar želimo razumeti. Ali kot je dejal filozof Martin Heidegger (1889–1976), pomembna figura sodobne hermenevtike: »Hermes je glasnik bogov. Prinaša naznanilo usode.« Za Heideggerja je bila hermenevtika zvrst interpretacije, ki je prisluškovala pomembnim sporočilom ali obvestilom ključnega pomena. Heideggerjeva poanta je, da interpretacijo motivirata skrb in osebni interes. Če berem Biblijo ali pogodbo o zaposlitvi, če se trudim razumeti, zakaj me prijatelj že več tednov ni obiskal, vedno me pri tem zanima lastna »usoda«; tj., kakšen pomen imajo ta besedila in dejanja zame. Z drugimi besedami, interpretacijo v bistvu vodi to, kar me trenutno zadeva; želja slišati sporočilo, ki se nanaša na moj položaj.